

УДК 351.85:2(477)«2011-2020»

DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.4.2>

Владиченко Лариса Дмитрівна,

доктор філософських наук,

доцент кафедри культурології, богослов'я та релігієзнавства соціально-гуманітарного факультету

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

orcid.org/0000-0003-3454-1641

larysa.vla@gmail.com

**ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ
УКРАЇНИ, ЩО РЕАЛІЗУЄ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ
У СФЕРІ РЕЛІГІЇ (2011 – 2020 РР.)
(частина 1)**

В статті здійснено огляд діяльності центрального органу виконавчої влади України, що реалізує державну політику у сфері релігії в Україні у 2011 – 2014 роках, а саме Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України. Проаналізовано його функції, здійснено огляд нормотворчої діяльності Департаменту. Висвітлено діяльність у вирішенні або сприянні вирішення актуальних питань державно-конфесійних відносин. Розглянуто роботу консультативно-дорадчих органів, що діяли при Департаменті. Окреслено залученість Департаменту у проведенні заходів в контексті реалізації державної політики у сфері релігії.

Ключові слова: державна політика в сфері релігії, Департамент у справах релігій та національностей, державно-конфесійні відносин, експертна рада у сфері свободи совісті та віросповідання.

Vladychenko Larysa,

Doctor of Philosophical Sciences,

Associate Professor at the Department of Cultural Studies,

Theology and Religious Studies, Faculty of Social Sciences and Humanities,

Drahomanov Ukrainian State University

orcid.org/0000-0003-3454-1641

larysa.vla@gmail.com

**THE ACTIVITY OF THE CENTRAL BODY OF EXECUTIVE
POWER OF UKRAINE IMPLEMENTING STATE POLICY
IN THE SPHERE OF RELIGION (2011–2020)
(part 1)**

The article reviews the activities of the central executive body of Ukraine that implements state policy in the field of religion in Ukraine in 2011-2020, namely the Department for Religious Affairs and Nationalities of the Ministry of Culture of Ukraine. Its functions are analyzed, and the normative activities of the Department are reviewed. The activities in resolving or facilitating the resolution of urgent issues of state-confessional relations are highlighted. The work of consultative and advisory bodies operating under the Department is reviewed. The involvement of the Department in carrying out activities in the context of implementing state policy in the field of religion is outlined.

Key words: State policy in the field of religion, Department for Religious Affairs and Nationalities, state-confessional relations, expert council on freedom of conscience and religion.

Постановка проблеми та її актуальність.

Державна політика у сфері релігії є важливою складовою державної гуманітарної політики України, а проблематика забезпечення права на свободу совісті та віросповідання, питання державно-конфесійних та міжконфесійних відносин залишаються актуальними темами громадської уваги впродовж всього періоду незалежності України, зокрема і в період 2011–2020 років.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії в Україні є одним із важливих і ключових суб'єктів державно-конфесійних відносин. Впродовж періоду незалежності України цей орган неодноразово зазнавав ліквідації і реорганізацій. Зокрема, з 1991 року до сьогодні цей держорган сім раз набував різний статус і підпорядкування в системі виконавчої гілки влади.

Актуалізується питання дослідження діяльності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері релігії, зокрема Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України (2011–2020), оскільки в період його діяльності відбувалися як реформування системи органів виконавчої влади, трансформаційні процеси в сфері державно-конфесійних відносин, впливи зовнішніх і внутрішніх викликів для України, трансформаційний період в релігійному середовищі України, новели в законодавчому полі в сфері свободи совісті та віросповідання.

Ступінь розроблення проблеми. У своїх наукових доробках аналізують історію та сучасність державного органу у справах релігій в Україні в контексті досліджень державно-конфесійних, державно-церковних відносин, аналізу державної політики у сфері релігії Віктор Бондаренко, Алла Киридон, Олександр Саган, Андрій Юраш, Віктор Єленський, Віктор Войналович, Ігор Козловський, Устим Хаварівський, Лариса Владиченко, Ірина Мякітченко, Сергій Стельникович та ін. Однак необхідно зазначити, що ці дослідження мають або ретроспективний аналіз, або стосуються аналізу діяльності відповідного держоргану певного історичного періоду. Однак на сьогодні залишається мало дослідженою діяльність центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері релігії, зокрема

Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України. Дана стаття покликана заповнити цю лагуну в дослідницькій сфері.

Мета статті полягає в комплексному аналізі та окресленні ключових аспектів реалізації державної політики у сфері релігії центральним органом виконавчої влади – Департаментом у справах релігій та національностей Міністерства культури України – протягом першого періоду його діяльності – з 2011 по 2014 роки.

Виклад матеріалу. Існування держоргану у справах релігій, що реалізує державну політику у сфері релігії в Україні передбачено на законодавчому рівні, зокрема Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Відповідно до статті 30 вищезазначеного закону на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії в Україні покладено такі функції: здійснення реєстрації статутів релігійних організацій, а також змін і доповнень до них; офіційне погодження ведення проповідницької чи іншої канонічної діяльності, виконання релігійних обрядів священнослужителями, релігійними проповідниками, наставниками, іншими представниками зарубіжних релігійних організацій, які є іноземними громадянами і тимчасово перебувають в Україні; здійснення контактів і координаційних зв'язків із відповідними органами інших держав; забезпечення релігієзнавчої експертизи за участю представників релігійних організацій та відповідних спеціалістів; сприяння зміцненню взаєморозуміння й терпимості між релігійними організаціями різних конфесій; сприяння участі релігійних організацій у міжнародних релігійних рухах, форумах, ділових контактах із міжнародними релігійними центрами та зарубіжними релігійними організаціями.

Безпосередньо Департамент у справах релігій та національностей (далі – Департамент) було утворено в структурі Міністерства культури України у 2011 році в контексті проведення реформи центральних органів виконавчої влади та, окрім іншого, ліквідації Державного комітету з справ національностей та релігій.

Так згідно з Указом Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» повноваження щодо проведення державної

політики сфері релігії були передані до Міністерства культури України, а функція реєстрації статутів релігійних організацій передбачалося передати до Державної реєстраційної служби України (Про оптимізацію, 2010).

У свою чергу ліквідація Держкомнацрелігій викликала чергове досить бурхливе обговорення громадських, державних, релігійних та наукових колах щодо чергового пониження статусу держоргану у справах релігій та доцільність розподілу функцій з реалізації державної політики між двома структурами (Див.: Релігія, 2011). Наприклад, як зазначає Андрій Юраш такі випадки «пов'язані з прагнення якщо не повністю знищити то максимально обмежити можливості держоргану у справах релігії ... будь-які спроби експериментувати з його статусом у сенсі його пониження чи мінімізації (якщо неупереджено аналізувати ситуацію) матимуть руйнівний та непродуктивний вплив на весь комплекс взаємин між державою та релігійними організаціями у вужчому вимірі та на цілу сферу гуманітарних зобов'язань держави у ширшому контексті» (Юраш, 2018, С. 210–211).

Після тривалих дискусій не відбулося повернення статусу держоргану у справах релігій як окремого центрального органу виконавчої влади, однак вдалося врегулювати питання щодо передачі Міністерству культури України функції реєстрації статутів (положень) релігійних організацій, а також змін та доповнень до них (Про Положення, 2011).

Міністерство впродовж 2011–2020 років також зазнавало реорганізацій до нього додавався або забирався різний функціонал у зв'язку з чим відповідно і змінювалися його назви. Зокрема, Міністерство культури України (2011–2019), Міністерство культури, молоді та спорту (2019–2020), Міністерство культури та інформаційної політики (2020–2024).

В ці періоди міністрами були – М. Кулиняк, Л. Новохатько, Є. Нищук, В. Кириленко, Є. Нищук, В. Бородянський, О. Ткаченко. Відповідно заступники Міністра, які курували питання державної політики в сфері релігії – Ю. Богуцький, Т. Кохан, О. Журавчак, О. Вітренко, С. Фоменко, А. Максимчук.

Не дивлячись на реорганізації Міністерства і досить часті кон'юнктурні зміни керівництва, Міністерство залишалось уповноваженим

центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії. Відповідний Департамент залишався в складі центрального апарату Міністерства.

Зазначимо, що повноцінно Департамент у складі Міністерства запрацював у вересні 2011 р. і його робота продовжувалася по вересень 2020 р. Його діяльність умовно можна виділити на два періоди: перший, з вересня 2011 р. по жовтень 2014 р., другий, з жовтня 2014 р. по вересень 2020 р. Критерієм поділу слугує активність діяльності Департаменту.

Департамент очолювали: Володимир Любчик (вересень 2011-вересень 2013), Михайло Мошкола (жовтень 2013-лютий 2014), Володимир Юшкевич (березень-жовтень 2014), Андрій Юраш (жовтень 2014-вересень 2020).

Структурні підрозділи Департаменту у 2011 р. на яких було покладено функції з реалізації державної політики у сфері релігії були наступними: відділ експертно-аналітичної роботи та зв'язків з релігійними організаціями; відділ сприяння соціальної та гуманітарної діяльності релігійних організацій; відділ реєстрації статутів та статистичного обліку релігійних організацій.

Проаналізуємо основні віхи роботи Міністерства та Департаменту в контексті реалізації державної політики у сфері релігії. перший період діяльності 2011-початок 2014 рр.

Як зазначають І. Мякітченко та С. Стельникович «розвиток державно-конфесійних відносин в Україні, започаткований на початку 1990-х років, загалом характеризувався конструктивністю, партнерським підходом, урахуванням сторонами діалогу – і державою, і церковно-релігійними організаціями – думок одне одного. На початку 2010-х років через зміну суспільно-політичної ситуації в країні державно-конфесійні відносини погіршилися» (Мякітченко, 2024, С. 131).

Законотворча робота в Департаменті. У січні 2011 року Указом Президента «Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи», окрім іншого, Міністерству культури та Міністерству юстиції в контексті забезпечити зміцнення правових засад свободи світогляду та віросповідання в Україні було доручено розробити і подати до Кабінету Міністрів з наступним внесенням на розгляд Парламенту

наступні законопроекти: про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (нова редакція) (Доповідь ПАРЄ) та про повернення культових будівель релігійним організаціям (Висновок ПАРЄ № 190 (1995), підпункт 13.18 Резолюції ПАРЄ 1466 (2005) (Указ, №24/2011)

Так на початку 2011 року при Міністерстві було створено Робочу групу з підготовки законопроектів у сфері свободи совісті. До складу робочої групи увійшли представники профільних міністерств, наукових інституцій та представники релігійних організацій від УПЦ, УПЦ КП, УГКЦ. Головою Робочої групи обрано першого заступника Міністра Юрія Богуцького.

На засіданнях Робочої групи впродовж 2011–2013 рр. у фокусі уваги в основному було розроблення нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», що мав врахувати зауваження Доповіді ПАРЄ та вимоги щодо демократизації процедур та законопроекту «Про повернення культових будівель релігійним організаціям», яким визначався б механізм повернення культових будівель та іншого майна релігійним організаціям. Також опрацьовувалися зміни щодо соціального захисту викладачів та студентів духовних навчальних закладів і проводилася робота над спрощенням порядку набуття релігійними організаціями статусу юридичної особи.

У березні 2012 році народним депутатом Ю. Мірошніченком (Партія регіонів) в Парламенті було внесено резонансний законопроект №10221 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Міністерства юстиції, Міністерства культури, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства)» (Див.: Проект, 2012) який викликав досить бурхливу реакцію щодо змін у сфері релігії.

Законопроектом передбачалося внесення змін до 38-ми законодавчих актів, які, в свою чергу, регулюють діяльність 9-ти центральних органів виконавчої влади. Зокрема ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації» та до діяльності Мінкультури.

Безпосередньо, на думку експертів, норми проекту закону містили істотні недоліки концептуального характеру, зокрема вони

ускладнювали порядок набуття релігійними організаціями статусу юридичної особи, буквально запроваджують подвійну реєстраційну процедуру та ускладнюють процедуру погодження для іноземних релігійних діячів їх діяльності в Україні (їх пропонується погоджувати тільки в Києві в центральному органі України, що реалізує політику у сфері релігії).

Експерти у сфері релігії, представники релігійних організацій, зокрема і ВРЦіРО закликали Парламент не приймати цей законопроект, а в подальшому Президента ветоувати його.

Зазначимо, що і Робоча група при Міністерстві застерігала щодо недоцільності внесення будь-яких неузгоджених змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (Робоча, 2012). Однак тут потрібно зазначити на не доопрацювання Міністерства, а саме на недостатню комунікацію з профільними Комітетами ВРУ щодо вирішення цих питань.

Хоча, справедливості ради, потрібно зазначити, що і Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності на своєму засіданні у травні 2012 року (протокол № 116) рекомендував ВРУ за результатами розгляду у першому читанні відхилити цей законопроект (Висновок, 2012).

Однак незважаючи на внесенні зауваження від парламентарів, правозахисників, експертів, відкриті листи від релігійної спільноти до керівників держави законопроект не був змінений до другого читання і 16 жовтня 2012 р. був ухвалений Верховною радою (Закон №5461-VI), в подальшому підписаний Президентом і відповідно 12 січня 2012 р. набув чинності.

Таким чином ці дії призвели до певної напруженості між управлінським апаратом держави і представниками релігійної спільноти. Наприклад, у Зверненні Президента України до Верховної Ради України VII скликання «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році» зазначається, що «Показовими в контексті гармонізації державноконфесійних відносин є зустрічі Президента України з представниками Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій ... Дискусії засвідчили, що з низки питань, перш за все правового характеру, відсутня консолідована позиція» (Про внутрішнє, 2012. С. 48–49).

Впродовж першої половини 2012 р., Департаментом проводилась робота над розробленням

«Стандарту надання адміністративної послуги з реєстрації статуту (положення) релігійної організації та змін до нього». Даний нормативно-правовий акт Мінкультури було затверджено в серпні 2012 р. Мін'юстом.

Як зазначено в пункті 1.1 вищезазначеного нормативно-правового акту: «Стандарт розроблено з метою підвищення якості виконання та доступу до результатів виконання державної функції з питань реєстрації статутів (положень) релігійних організацій (релігійних центрів (управлінь), монастирів, релігійних братств, місіонерських товариств (місій), духовних навчальних закладів) та змін до них (надалі – адміністративна послуга), визначення опису процедури надання цієї послуги, складу, послідовності дій одержувача та адміністративного органу, строків надання послуги, вимоги щодо необхідного рівня її доступності та якості» (Про затвердження Стандарту, 2012).

В даному стандарті передбачена процедура реєстрації релігійних організацій, які реєструє державний орган України у справах релігій, що передбачено частиною 2 статті 13 Закону «Про свободу совісті та релігійні організації».

Організаційно-технічне забезпечення діяльності консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади вищого і центрального рівня. У 2008 році при Кабінеті Міністрів було створено Комісію з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій, як постійно діючий консультативно-дорадчий орган при КМУ для вирішення питань, пов'язаних із захистом прав та інтересів релігійних організацій. До складу Комісії увійшли представники відповідних міністерств та представники деяких релігійних організацій. Безпосередньо засідання Комісії відбулися у 2008 та 2010 роках на яких обговорювалися актуальні питання державно-конфесійних відносин.

У 2012 і 2013 рр. Департамент здійснював відповідну нормотворчу роботу щодо внесення змін до положення і складу Комісії, яка набула статусу тимчасового консультативно-дорадчого органу при КМУ. Головою Комісії згідно її складу у 2012 році був Віце-прем'єр-міністр України – Міністр охорони здоров'я, а у 2013 – Віце-прем'єр міністр, оскільки згідно розподілу повноважень між Прем'єр-міністром і Віце-прем'єр міністрами, саме за цими посадами передбачалося курування гуманітарною

політикою (Про затвердження Положення, 2012).

Оскільки згідно положення Комісії, Мінкультури здійснює організаційно-технічне забезпечення її діяльності, відповідно профільний Департамент у вересні-жовтні 2012 р. провів підготовку до чергового засідання Комісії. Таким чином 22 жовтня 2012 року під головуванням Віце-прем'єр-міністр України – Міністра охорони здоров'я – Раїси Богатирьової воно було проведено.

Безпосередньо на засіданні Комісії обговорювалися питання щодо ухваленого вищезгаданого закону №5461-VI і які наслідки це призвело для релігійних організацій; комплекс змін до чинного, на той час, законодавства про освіту, зокрема про надання права релігійним організаціям засновувати навчальні заклади державного стандарту; питання пов'язані із поверненням колишнього культового майна релігійним організаціям, зокрема Римсько-католицькій церкві у м. Львові. В підсумку, за результатами зустрічі, було підготовлені відповідні доручення щодо розгляду цих питань профільними міністерствами і центральними органами виконавчої влади.

Забезпечення роботи Експертної ради з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій при Міністерстві. У червні 2012 року при Мінкультури було утворено Експертну раду з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій. Відповідно у Департаменті попередньо здійснювалася нормотворча робота щодо розроблення положення про Експертну раду, яке було затверджено відповідним наказом Мінкультури.

Експертну раду було утворено «з метою здійснення змістовного моніторингу, аналізу та оцінки процесів, що відбуваються у релігійному середовищі як в Україні, так і за її межами, проведення фахових консультацій та вивчення проблемних питань, пов'язаних з реалізацією державної політики у сфері релігії» (Наказ, 2012), як постійний консультативно-дорадчий орган при Мінкультури.

Головою Експертної ради у цей період діяльності Департаменту був Юрій Богуцький – перший заступник Міністра культури. До складу Експертної ради увійшли провідні науковці Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, юристи

та державні службовці. Рада працювала на громадських засадах.

Утворення Експертної ради дозволило Міністерству зберегти механізм залучення провідних науковців (релігієзнавців, юристів) в опрацюванні актуальних питань реалізації державної політики у сфері релігії.

Діяльність Експертної ради у 2012–2013 роках була зосереджена на забезпеченні консультативно-дорадчої підтримки Міністерства в умовах реформування системи державної влади. Ключовими завданнями були надання методичної допомоги в проведенні: експертизи законодавства щодо дотримання права на свободу совісті та віросповідання; релігієзнавчої експертизи аналізу статутів та діяльності релігійних організацій для надання рекомендацій щодо їх реєстрації або перереєстрації; моніторингу ситуації стосовно вивчення проблемних питань, конфліктних ситуацій між релігійними громадами та розробка пропозицій для їх врегулювання.

В основному увага експертів перебувала в аналізі ризиків запровадження «подвійної реєстрації» для релігійних організацій (вищезгаданий законопроект №10221); розглядалося питання спрощення процедур для іноземних релігійних діячів, оскільки у цей період почастішали випадки відмов у візовій підтримці для представників протестантських конфесій; обговорення механізмів надання релігійним організаціям права засновувати загальноосвітні школи та видавати атестати державного зразка; аналіз статутної діяльності громад, щодо яких надходили скарги від громадян або правоохоронних органів, на предмет відповідності статутним цілям та законодавству.

Також зазначимо, що Департамент здійснював облікову функцію. Безпосередньо в Департаменті акумулювалися і систематизувалися статистичні річні дані про кількість інституцій релігійних організацій, які щорічно надходили з відповідних структурних підрозділів обласних державних адміністрацій, АР Крим, м. Києва та Севастополя. Департамент узагальнював цю інформацію у річних статистичних звітах про мережу церков і релігійних організацій в Україні (Форма № 1) та про забезпеченість церков і релігійних організацій України культовими будівлями та приміщеннями, пристосованими під молитовні (Форма № 2). Щорічно зазначені

звіти затверджувалися наказом Міністерства та оприлюднювалися на офіційному сайті.

Однак потрібно зазначити, що наразі доступ до цих даних є ускладнений, оскільки після передачі функції реалізації державної політики у сфері релігії до іншого центрального органу виконавчої влади у 2020 році ці данні видалено з сайту Міністерства. Цінність статистичних даних в цих звітах до 2014 р. полягає в тому, що в них акумулювалася остання повна інформація щодо релігійної мережі України до анексії АР Крим та частини Донецької та Луганської областей.

Експерти Українського Центру економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова, зазначають, що станом на кінець 2012 – на початок 2013 рр. «держава посилила контроль над діяльністю релігійних організацій» (Україна, 2013, С. 7).

В контексті загально-державної ситуації в країні діяльність центрального органу виконавчої влади що реалізує державну політику у сфері релігії, в перший період його діяльності, також піддається критиці з боку експертного середовища та представників релігійних організацій.

Станом на 2013 рік констатується, що «поза увагою досі залишаються питання, що становлять життєво важливий інтерес для Церкви: налагодження нормального механізму комунікації між релігійними організаціями та центральною владою, який гарантував би їх право бути почутими; надання права релігійним організаціям засновувати навчальні заклади державного стандарту освіти; повернення майна; забезпечення рівного ставлення держави до всіх Церков і релігійних організацій України» (Україна, 2013, С. 7) тощо.

Наприклад, в заяві Глави УГКЦ з приводу листа Міністерства культури України щодо підстав для припинення діяльності релігійних організацій УГКЦ зазначається: «Уперше за часи незалежності України пролунала погроза щодо «припинення діяльності відповідних релігійних організацій» УГКЦ. ... Причиною такої реакції органу державної влади названо релігійну діяльність, яку нібито «в порушення вимог законодавства України про свободу совісті та релігійні організації здійснюють представники, зокрема Української Греко-Католицької Церкви, на Майдані Незалежності

міста Києва впродовж грудня минулого року та на початку нового – 2014 року» (Заява, 2014).

Необхідно акцентувати увагу, що навіть представниця, на той час, провладної партії Ганна Герман розцінила лист Мінкультури як непрофесіоналізм: «Лист Міністерства культури до Української греко-католицької церкви, в якому заявляється про можливість судового позову до УГКЦ за участь її духовенства в акціях протесту, це непрофесійний підхід, і його можна розцінювати як тиск на почуття вірян» (Герман, 2014).

Невдовзі «після революційних подій кінця 2013 – початку 2014 рр. державно-конфесійні відносини повернулися у русло попереднього партнерського діалогу» (Мякінченко, 2024, С. 131).

Висновки. В статті проаналізовано роботу Департаменту у справах релігії та національності Міністерства культури України в контексті реалізації державної політики у сфері релігії в перший період його діяльності а саме з 2012-го по 2014 рр.

В період незалежності Міністерство – шостий центральний орган виконавчої влади який реалізує державну політику у сфері релігії. Безпосередня робота Департаменту, в зазначений період, відбувалася в певні трансформаційні періоди історії України. Зокрема його діяльність

відбувалася під час чергової адміністративної реформи в Україні, події Революції Гідності, анексії АР Крим та частини Луганської та Донецької областей. Також під час його діяльності здійснювались доволі часті кон'юнктурні зміни як Міністерстві, так і в Департаменті.

До функцій які виконував Департамент можна віднести моніторингову, законотворчу, реєстраційна, обліково-статистична, консультативна. Безпосередньо здійснено огляд законотворчої діяльності Департаменту, удосконалення реєстраційної процедури статутів релігійних організацій, здійснення організаційно технічного забезпечення діяльності консультативно-дорадчих органів при Кабінеті Міністрів та Мінкультури, а також проведення статистичної діяльності.

Акцентовано увагу на тому, що відбувалася недостатня співпраця та координація законодавчої та виконавчої гілок влади для оптимізації процесу удосконалення законодавчої бази у сфері свободи совісті та релігії. Висвітлено критику діяльності Департаменту з боку релігійних організацій та представників естеблїшменту.

Перспективою подальшого дослідження вказаної проблематики є аналіз роботи Департаменту в Міністерстві другого періоду його діяльності з 2014 по 2020 рр.

Список використаних джерел:

Герман розцінила лист Мінкультури до УГКЦ як непрофесіоналізм і тиск на вірян (2014) *Радіо свобода* URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25228750.html>

Заява Глави УГКЦ з приводу листа Міністерства культури України щодо підстав для припинення діяльності релігійних організацій УГКЦ (2014). *Офіційні документи Української Греко-католицької Церкви* URL: <https://docs.ugcc.ua/1313/>

Мякінченко, І. О., Стельникович, С. В. (2024). Міжконфесійні відносини та державотворення в Україні (1990-ті – 2010-ті роки). Житомир : Видавничий дім «Бук-Друк». 296 с.

Наказ (2012), Положення від 22.06.2012 № 668 Про Експертну раду з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій. *LIGA 360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29714>

Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році (2012). *Звернення Президента України до Верховної Ради України VII скликання*. К. : ДП «НВЦ «Пріоритети». 74 с.

Про затвердження Положення про Комісію з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій та її складу (2012). *РАДА*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2008-п/ed20120803#Text>

Про затвердження Стандарту надання адміністративної послуги з реєстрації статуту (положення) релігійної організації та змін до нього 2012 (2012). *РАДА*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-12#Text>

Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади (2010). *РАДА*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010/ed20101209#Text>

Про Положення про Міністерство культури України (2011). *РАДА*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388/2011#Text>

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Міністерства юстиції, Міністерства культури, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується

та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства) (2012). РАДА. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42856

Релігія і влада в Україні : проблеми взаємовідносин (2011). *Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему : «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку» 8 лютого 2011р.* К. 82 с.

Робоча група при Мінкультури застерігає від внесення неузгоджених змін до Закону про свободу совісті (2012). РАДА. URL: https://risu.ua/robocha-grupa-pri-minkulturi-zasterigaye-vid-vnesennya-neuzgodzhenih-zmin-do-zakonu-pro-svobodu-sovisti_n57137

Указ Президента України №24/2011 (2011). ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/242011-12463>

Україна-2013: державно-конфесійні відносини (2013). *Національна безпека і оборона.* № 1. С. 3–14.

Юраш, А. (2018). Закономірності та фундаментальні тенденції розвитку державного органу у справах релігій періоду незалежності. *Державний орган України у справах релігій: 100-річчя традиції / Збірник наукових матеріалів.* К.: ДУХ І ЛІТЕРА. С. 209–229.

References:

Herman roztsynyla lyst Minkultury do UHKTS yak neprofesionalizm i tysk na virian [Herman viewed the Ministry of Culture's letter to the UGCC as unprofessionalism and pressure on believers] (2014) *Radio Svoboda [Radio Liberty]* Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/25228750.html> [in Ukrainian].

Zaiava Hlavy UHKTS z pryvodu lysta Ministerstva kultury Ukrainy shchodo pidstav dlia pryypynennia diialnosti relihiinykh orhanizatsii UHKTS [Statement of the Head of the UGCC regarding the letter from the Ministry of Culture of Ukraine on the grounds for terminating the activities of UGCC religious organizations] (2014). *Ofitsiini dokumenty Ukrainskoi Hreko-katolytskoi Tserkvy. [Official documents of the Ukrainian Greek Catholic Church]* Retrieved from: <https://docs.ugcc.ua/1313/> [in Ukrainian].

Miakinchenko, I. O., Stelnykovych, S. V. (2024). Mizhkonfesiini vidnosyny ta derzhavotvorennia v Ukraini (1990-ti – 2010-ti roky) [Inter-confessional relations and state-building in Ukraine (1990s – 2010s)] Zhytomyr : Vydavnychiy dim “Buk-Druk” 296 с. [in Ukrainian].

Nakaz [Order] (2012), Polozhennia vid 22.06.2012 № 668 Pro Ekspertnu radu z pytan svobody sovisti ta diialnosti relihiinykh orhanizatsii [Regulation of 22.06.2012 № 668 On the Expert Council on Freedom of Conscience and Activities of Religious Organizations]. *LIGA 360.* Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29714> [in Ukrainian].

Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2012 rotsi [On the internal and external situation of Ukraine in 2012] (2012). vernennia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy VII sklykannia [Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine of the VII convocation]. К. : SE “SPC “Priorytety”. 74 p. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Komisiiu z pytan zabezpechennia realizatsii prav relihiinykh orhanizatsii ta yii skladu [On approval of the Regulation on the Commission on ensuring the realization of the rights of religious organizations and its composition] (2012). *Rada [Council]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2008-п/ed20120803#Text> [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Standartu nadannia administratyvnoi posluhy z reiestratsii statutu (polozhennia) relihiinoi orhanizatsii ta zmin do noho 2012 (2012) [On approval of the Standard for providing administrative services for the registration of the charter (regulation) of a religious organization and amendments to it]. *Rada. [Council]* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-12#Text> [in Ukrainian].

Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady [On optimization of the system of central executive authorities] (2010). *Rada. [Council]* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010/ed20101209#Text> [in Ukrainian].

Pro Polozhennia pro Ministerstvo kultury Ukrainy [On the Regulation on the Ministry of Culture of Ukraine] (2011). *Rada. [Council]* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388/2011#Text> [in Ukrainian].

Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy (shchodo diialnosti Ministerstva yustyttsii, Ministerstva kultury, inshykh tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady, diialnist yakykh spriamovuietsia ta koordynuietsia cherez vidpovidnykh ministriv, a takozh Derzhavnoho kosmichnoho ahentstva) [Draft Law on making amendments to certain legislative acts of Ukraine (regarding the activities of the Ministry of Justice, the Ministry of Culture, other central executive authorities whose activities are directed and coordinated through the respective ministers, as well as the State Space Agency)] (2012). *Rada. [Council]* Retrieved from: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42856 [in Ukrainian].

Relihiia i vlada v Ukraini : problemy vzaiemovidnosyn [Religion and Government in Ukraine : Problems of Mutual Relations] (2011). *Informatsiino-analitychni materialy do Kruhloho stolu na temu : “Derzhavno-konfesiini vidnosyny v*

Ukraini, yikh osoblyvosti i tendentsii rozvytku” 8 liutoho 2011r [Information and analytical materials for the Round table on the topic: “State-confessional relations in Ukraine, their features and development trends” February 8, 2011] K. 82 p. [in Ukrainian].

Robocha hrupa pry Minkultury zasterihaie vid vnesennia neuzhodzhenykh zmin do Zakonu pro svobodu sovisti [Working group under the Ministry of Culture warns against making uncoordinated amendments to the Law on Freedom of Conscience] (2012). *Rada. [Council]* Retrieved from: https://risu.ua/robocha-grupa-pri-minkulturi-zasterigaye-vid-vnesennya-neuzgodzhenih-zmin-do-zakonu-pro-svobodu-sovisti_n57137 [in Ukrainian].

Ukaz Prezydenta Ukrainy №24/2011 [Decree of the President of Ukraine] (2011). PREZYDENT UKRAINY. [PRESIDENT OF UKRAINE] Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/242011-12463> [in Ukrainian].

Ukraina-2013: derzhavno-konfesiini vidnosyny [Ukraine-2013: state-confessional relations] (2013). *Natsionalna bezpeka i oborona. [National security and defense] № 1. С. 3–14.* [in Ukrainian].

Yurash, A. (2018). Zakonomirnosti ta fundamentalni tendentsii rozvytku derzhavnoho orhanu u spravakh religii periodu nezalezhnosti [Patterns and fundamental trends in the development of the state body for religious affairs during the period of independence]. *Derzhavnyi orhan Ukrainy u spravakh religii: 100-richchia tradytsii / Zbirnyk naukovykh materialiv. [State Body of Ukraine for Religious Affairs: 100th Anniversary of Tradition / Collection of Scientific Materials]* K.: DUKH I LITERA. С. 209–229. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 26.12.2025